

JÄMTLAND/HÄRJEDALENS SPELMANSFÖRBUND

MEDLEMSBLAD SEPT 2023

hemsida: www.jhspelmansforbund.se

epost: info@jhspelmansforbund.se

LAPP-NILSMEDALJÖR 2023

Foto Christine Månsson

ÅKE BENG TZON

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Så har sommaren 2023 passerat med omväxlande väder och aktiviteter och i synnerhet med omväxlande kulturaktiviteter. Det råder ingen brist på engagemang och kreativitet varken i tätort eller glesbygd men möjligen räcker inte vi glesingar till för att bevista allt intressant som timat.

I detta medlemsblad nr 3 får ni läsa om några av sommarens kulturaktiviteter inom genren folkmusik där förbundets medlemmar/styrelse varit arrangörer.

Och ännu finns möjlighet att träffas för buskspel och gemyt genom spelträff i Singsjön sönd 17 sept och i Tullingsås lörd 7 okt.

Nöjsam läsning!

JÄMTSTÄMMAN ETT 75 ÅRSJUBILEUM PÅ JAMTLI

I år firar Jämtland-Härjedalens spelmansförbund 75 årsjubileum. Det firades med en Jämtstämma på Jamtli, där bland annat spelmän och spelkvinnor hyllades för deras insatser för den jämtländska folkmusiken.

Det var med tummarna som insats som spelmansförbundets affisch häftades fast på en av Jamtlis rödfärgade anslagstavlor. Affischen innehöll blanka rader där spelmanslag kunde anmäla sig för en dansspelning på Brunflologen.

- En halvtimme får varje spelning sa Ulla-Britta Johansson, vice ordförande för Jämtland-Härjedalens spelmansförbund, som själv är musiker.

- Jag brinner för det här med musik och sång. Jag behöver inte skriva memoarer jag sjunger ut dem. Jag sjunger och spelar av hjärtats lust och glädje.

Ulla-Britta har alltid haft musiken i sin närhet och påtalade att den kom med modersmjölken då hennes mostrar, som hon växte upp med, ofta sjöng. För Ulla-Britta har sången och folkmusiken, skulle man kunna säga, givits som ett arv.

Hur ser det ut med medlemsantalet för er?

- För folkmusiken är det ingen risk att den dör ut för den är så uppblandad med alla möjliga andra genrer. Däremot skulle vi vilja få in fler ungdomar till oss, säger Ulla-Britta och jämför med grannlandet Norge.

I Norge har de en tät fattning och organisation kring folkmusiken. De blandar inte lika mycket som här i Sverige och det är väl en av anledningarna till att den traditionella folkmusiken är starkare där. De satsar även mer pengar på kulturen än vad man gör här i Sverige.

- Men idag har vi tio ungdomar som är på kurs och fem av dem kommer att få stipendium för att de visat sitt intresse för folkmusiken här i länet, sa Ulla-Britta.

Kursen är en tvådagarskurs för ungdomar som arrangerats av spelmansförbundet med bidrag från Länsförsäkringar. Tillsammans lär de sig låtarna som ingår i allspelet och framförs med andra spelmanslag.

En som sitter i styrelsen för spelmansförbundet är Stina Olausson, 19 år. Vi träffades strax innan Stina skulle gå i spelmanståget från Tingsvallen till Brunflologen.

- Folkmusik är jätteroligt. Det är fritt och ingen bryr sig om man råka spela fel. Hur hittade du till folkmusiken?

- Farfar spelar dragspel och så introducerade Mats Andersson, läraren i kulturskolan, mig till folkmusiken.

Ska inte farfar vara med och spela idag?

- Nej, han vägrar spela inför folk.

På frågan om folkmusik är viktigt uttryckte Stina betydelsen av att få ta del av sitt kulturarv.

- Musik har alltid funnits och är en stor del av vårt historiska arv, en tradition som ska föras vidare.

Fioler, nyckelharpor, munspel trängdes på kullen vid Tingsvallen. Män, kvinnor, barn och instrument i något sorts musikhistoriskt inferno. De skarpa linjer som annars brukar finnas mellan generationer blandades samman och det var som att befinna sig med ena foten i dåtiden och den andra i nutiden, när

spelmanståget gick i takt med Jämtlands brudmarsch. Det som kvarstod i tankarna då var något Ulla-Britta sa.

- Det är JH:s strävan att bidra och att få överlämna folkmusiken och dansen till nästa generation.

Text och foto: Segen Meles

LAPP-NILSMEDALJEN 2023

Spelmansförbundets högsta utmärkelse för betydelsefulla insatser inom bevarande och spridning av länets folkmusik är Lapp-Nilsmedaljen och den delades i år ut till Åke Bengtzon, Östersund med följande motivering:

” När man finner en eldsjäl ska man vara rädd om den och tacka vederbörande. Därför vill JH spelmansförbund genom Lapp-Nilsmedaljen tacka Åke Bengtzon som ideellt, oförtröttligt och entusiastiskt arbetat med att dokumentera och sprida spelmansmusiken i vårt län under mer än 50 år.”

JH SPELMANSFÖRBUND HAR STRÄCKT UT HANDEN...

I samband med genomförandet av den traditionella Glamusikfestivalen i Hallen 2023 ser jag positivt på det samarbete som min förening Glamusikalliansen (etab 1994) etablerat med spelmansvännerna i distriktet. Ett bra uppbyggt samarbete underlättar naturligtvis möjligheterna till att den traditionella spelmansmusiken kan utvecklas vidare. Vi i Glamusiken har sträckt ut handen till flera aktörer och vi har känt av ett välkommet gensvar.

All spelmansmusik har djupa rötter i den folkliga svenska musiktraditionen och som lägger grunden. En företeelse från sent 1800-tal.

Utveckling och förnyelse ser jag som honnörsord inför kommande släkters utövande. Så har skett i varje fall inom dragspelsgenren, den musikgenre jag studerat. Dragspelsmusiken fick sitt nya utbrott, en sorts pånyttfödelse, under tidigt 1970-tal i samband med ”Bälgiendrörelsens” etablerande.

Dragspelsklubbarna växte sig starka under några decennier vilket också väckte producenter vid TV- och radiostationer runt om i landet. Nygammalt i TV 2 med de kända bröderna Lindqvist. Det skrevs återigen i flera svensk-norska tidskrifter med innehåll från spelmansmarknaden. Dragspels-Nytt, Nygammalt i Norden, Norildavisa, Trekkspilleran, Harmonika-spillaren, Trekkspillnytt, Spelmannen och Spelmannsbladet. Kanske för de redan frälsta men även riksmidia hängde på.

Hela Norden, även Island och Finland, kom med i spelmanscirkusen. Det är viktigt att vi alla som känner för den traditionella folkliga musiken blir starka och arbetar för ett gemensamt mål. Att föra den svenska musikskatten vidare till nästa generation.

Glamusikträffen (den 19:e i ordningen i Hallen) gav mersmak då vi fick draghjälp i form av programledarskap från två av styrelseledamöterna i J/H Spelmansförbund både dess ordförande Beret Bertilsdotter samt dito vice, Ulla-Britta Johansson. Med egna ögon fick de insyn i hur grupp efter grupp, både från Sverige och Norge, intog scenerna och framförde musik i den kulturella genren.

Foto av Beret Bertilsdotter som visar Johannes Bergström med mamma Agneta och systrarna Svea och Hanna.

Glamusikalliansen passade också på att ge ett ungdomsstipendium till blott 10-åriga Johannes Bergström från Strömsund för köp av instrument då han visat stor talang inom genren. Hans föräldrar har i tidiga år präglat honom då de ingår i den populära durspelsgruppen ” Mera drag i dur”.

Inför framtiden och traditionsmusiken i vårt län Jämtland-Härjedalen har vi förhoppningar om ett fortsatt givande samarbete – inte bara med J/H utan också med flera spelmanslag samt dragspelsklubben Jämtbälgen som nyligen rundat de 50 åren. Vi har redan goda relationer med norska spelmän sedan vi arrangerat festivaler sedan år 1973 i länet.

Slutligen: Ett STORT TACK för ” Lapp-Nilsmedaljen 2023 ” förbundets högsta utmärkelse. Kan i viss mån hålla med om skrivningen i den motivering som angavs. Jag känner mig hedrad att nu finnas med i en lång rad av prominenta, tidigare mottagare genom åren.

/Åke Bengtzon, ordförande i ideellt arbetande Glamusikalliansen.

NYA RIKSSPELMÄN

Vi gratulerar Herman Miller, Klövsjö och Johannes Jacobsson, Stockholm, som är nyblivna riksspelmän på fiol med låtar från Jämtland.

FJORTONDE JULI I DÖDA FALLET

Jämtlands spelmansförbund inbjöd till teaterresa för att få möta fiolspelmanen Lapp-Nils i "En musikalisk fantasi om Lapp-Nils". Premiären var tänkt sommaren 2020 i samband med 150 års minnet av Nils "Lapp-Nils" Jonssons död 1840. På grund av coronaepidemin har föreställningen fått vänta i tre år på att framföras.

En till bredden fylld Ärs'nbus, med Stefan Hemmingsson vid ratten drog iväg via Alsen, Tulleråsen, Krokombro, Östersund till Ragundadalen. Hälften var spelmän / spelkvinnor och hälften anhöriga och supportere.

Organisatören för resan, Beret Bertilsdotter, höll i trådarna så att tider och anslutningar funkade obehindrat hela vägen.

Tätorten Hammarstrand blev första stoppet. Sommarens stora marknad med många försäljare, både lokala och från andra delar av Sverige, lockade med allt från kläder, korvar, kams, kakor och krimskrams, precis som en sommarmarknad i Jämtland skall vara.

När vi klev av bussen på torget möttes vi av en riklig och långvarig regnskur. Regnrockar, paraplyer och sydvästar togs fram och den stora frågan var om spelframträdandet kunde genomföras. Ragundas kultureldsja, Per Bergvall, höll koll på det hela så det blev både kamslunch och regnfritt, publikdragande spel på ett lastbilsflak.

Regnet hade upphört när vi nådde fram till Döda Fallet. Denna magiska plats mötte oss med solsken, värme och storslagen utsikt

över den dal som så mytiskt ändrade vattenflödet och tömde Ragundasjön!

Heder åt den person/er som tänkte tanken på en teaterscen där natur och drama vävs ihop. Och som blev vridläktaren. I flera år har den inbjudit till flera stora föreställningar. Några av oss i bussen mindes "En midsommarnatts dröm" med bl a Kim Anderson och "Västvattentjuven" med Johan Rabeus

Att sitta på vridläktaren, följa spelet, se naturens skiftningar är magiskt i sig själv. Att dessutom få följa Lapp-Nils historia i en fantasivärld där hans liv spelas upp av lysande skådespelare, musiker, dansare är ännu mer magiskt.

Skratt, tårar, leenden, njutning av musiken, klädprakten, djärvheten att sätta upp denna musical blev en storslagen upplevelse. Och den var värd att vänta på i tre år. Många av oss i bussen önskade omtag av musicalen kommande år.

Estrad Norr med alla de medverkande, klädskapare, musiker värda allt beröm. Ragnar Bohmans bok har varit en viktig källa säger Martin Lindberg som skrivit manus och som är regissör.

”Ragnar Bohmans ande” fanns med under spelet och dök upp lite här och där. Säkert för att njuta och känna stolthet över vad hans bok hade åstadkommit.

Till Jämtlands Spelmansförbund. Hjärtligt tack från oss ”medföljare”!
Juli 2023 Eivor Comén

UNGDOMSSTIPENDIER

Vi gläds även över att det i samband med Jämtstämman delades ut fem ungdomsstipendier, två ur Alfred Rönnqvists fond och tre ur Västjämtnarnas fond.

Maja Nordin och Marja Kirsiä från Brunflo, är aktiva i Östersunds kulturskola med Torbjörn Persson som lärare.

Matilda Bixo, Hilda Davidsson och Agnes Arnlo från Åre kulturskola har Anders Olsson som lärare. Tillsammans med fem andra ungdomar deltog de i låtkurs med Torbjörn Persson och visade prov på stor spelglädje inför stämmans publik. Denna ungdomskurs kunde genomföras utan avgift för ungdomarna tack vare kulturbidrag från Länsförsäkringar.

LAPP-NILSDAGARNA

Rapport från Lapp-Nilsdagarna i Kaxås 18-19 aug 2023: Efter flera dagars ihärdigt regn sprack solen fram. Det var dags för Lapp-Nilsdagarna. Arrangörer liksom förra året är Jens-Erik Eriksson, Kjell-Erik Eriksson och Per Wallenhed med bistånd av Kaxås hembygdsförening.

Samling på fredag em på Svea Park för utflykt till Lapp-Nils marker, först med buss och sedan fotvandring genom skogen. Vi besökte platser som Hållan och Önet där Lapp-Nils och hans familj varit bosatta. Kjell-Erik, Moa och Sara visade vägen och berättade. Vila i gräset vid Lapp-Nilstorpet i solgasset. Låtspel av Kjell-Erik och Anders på fiol samt Hans och Rickard på munspel. Musiken, berättelserna och vyn över vidderna gav en känsla av att vi länkades till livet förr.

Tillbaka till Svea Park på kvällen för jam och samvaro med gamla o nyfunna vänner. Spelivern och stämningen stegrades under kvällen. Ljudnivån var

stundtals övermäktig. Ordningsvakterna vandrade runt i bruset till synes sysslolösa.

Lördag. Fantastisk brunch serverades. Quiz. Per förmedlade svåra frågor med musikanknytning. Gick sedan igenom de underfundiga rätta svaren. Allspelsövning därefter. Uppfriskande bad för villiga i Hällsjön.

Lördagkväll. Konsert på scen för allmänheten som inleddes med allspel under högt tryck. Ett brett varierat program av musikanter hitresta från när och fjärran bl.a. Dalarna. Medelpad, Göteborg, Norge, Stockholm...

Dans till Offerdals spelmanslag och Patina. Spel långt in på småtimmarna.

Allt har lämnat kvar ett fint minne inför höstmörkret. Ett varmt tack till arrangörerna och Kaxås bygdegårdsförening.

/Elisabet Grönlund i Patina. Foto av Gunilla Salo

I JH:s styrelse finns en ung och duktig spelmanstjej som heter Stina Olausson från Bleckåsen. Hon har gått i Krokoms kulturskola med bl a Mats Andersson, Föllinge som lärare. Även Stinas dragspelande farfar Roger Olausson från Föllinge har inspirerat henne att satsa på folkmusik. Här kommer hennes rapport från Härnösands folkhögskola!

HEJ, HEJ!

Stina heter jag och har precis gått mina första veckor på Kapellsberg, Härnösands folkhögskola. På Härnösands folkhögskola finns det flera olika musik inriktningar så som folkmusik, instrumentalist, opera och tonsättare. Till detta tillkommer även ett antal distanskurser. Självt går jag folkmusiklinjen på heltid.

Under mitt sista år på gymnasiet bestämde jag mig för att det var det här jag ville göra, alltså spendera ett år på folkhögskola och studera folkmusik. Efter att ha sökt och kommit in på tre olika skolor bestämde jag mig till sist för att välja Kapellsberg, vilket alltså är musikdelen vid Härnösands folkhögskola. Redan under den första skolveckan har jag fått träffa nya, fantastiska människor med ett stort intresse för folkmusik. Med en klass på 13 heltidsstuderande (i åldrarna 20 – 65 +) finns det gott om utrymme att utvecklas inom folkmusiken. Inte bara att lära

sig nya låtar, utan att lära sig från duktiga lärare med många olika perspektiv på folkmusiken. Jag som tidigare framförallt har spelat Jämtländsk folkmusik får nu vidga mina vyer och ta del av andra typer av låtar och traditioner. Även att bo på internat och därmed hela tiden vara omgiven av andra människor med samma intresse för musik, är helt fantastiskt. Vad som händer efter det här året på Kapellsberg kan jag ju inte veta, men under det kommande året på folkhögskola kommer jag att utvecklas både som person och som folkmusiker. Och inte minst ha uppfyllt drömmen jag har haft i flera år.

Stina Olausson.

SPELMANSSTÄMMA

BYLOKALEN I
TULLINGSÅS
LÖRDAGEN DEN
7 OKTOBER

**13.00 SERVERING AV VÄLKOMSTFIKA
TILL SPELMÄNNEN**

14.00 ALLSPELSÖVNING

**16.00 SERVERING AV SOPPA TILL
SPELMÄNNEN**

FOLKMUSIKCAFÉ

**17.00 BYRÅLÅDAN MED ULLA-BRITTA
JOHANSSON & TOMAS NILSSON**

**18.00 ALLSPEL MED UPPSPELNING AV
SPELMÄN**

VÄLKOMNA!!

ISAMARBETE MED Studieförbundet
Vuxenskolan

**RUM ELLER HUSVAGNSPLATS HOS STRÖMSUNDS
VANDRARHEM TULLINGSÅSGÅRDEN 070-366 11 77 ELLER
070-671 9967
FÖR ÖVRIG INFO KONTAKTA MAUD 070-300 6407**

"BYRÅLÅDAN" är en berättelse från tidigt 1800-tal fram till idag. Vi får följa några kvinnor och deras liv, framförd i en ömsint blandning av ord, musik och sång.

SPELMANNEN I LITTERATUREN NÅGRA NEDSLAG I SVENSK TRADITION.

Redan i Fredmans Epistel no. 2 möter vi spelmannen trakterande sin fiol: ”Nå skruva fiolen; Hej! Spelman skynda dig; Kära Syster, hej! Svara inte nej! Svara: Ja, så bli vi glada; Sätt dej du på stolen, och stryk din silversträng. Röda stråken släng och med armen sväng; gör ej fiolen skada”.

Längre fram i visan skaldas det om hur spelmannens toner påverkar de unga hjärtan som dansen trår: ”Du båd vill och kan, mer än någon ann, de unga hjärtan binda. Och kärlekens snara, på dina strängar står” ... ”Och flickorna till slut, de bli så trinda...”

I Fredmans Epistel no. 9 möter oss spelmannen i skepnad av fader Berg, en ganska ruskig uppenbarelse: ”Käraste Bröder, systrar och vänner; si fader Berg han skrufvar och spänner, strängarna på fiolen, och stråken han tar i hand. Ögat är borta, näsan är klufven, si hur han står och spottar på skrufven, ölkannan står på stolen, nu knäpper han litet grand.”

För Bellmans samtida, under det sena 1700-talet, var uppenbarligen spelmannens roll i nöjeslivet ute på Stockholms malmar etablerad. Det är före tiden för pietism, väckelse och nationalromantik. Spelmannen står för underhållning och dansmusik för stadens borgerskap och hantverkare, ibland med drag av patrisk och misär. Brännvinet flödar: ”Du svettas, stor sak; I brännvin skall du bada. Ty under detta tak, är Bacchi lada”, (Epistel no. 2). Att det folkliga musicerandet under 1800-talet kom att stöta på patrull från kyrkan, väckelse- och nykterhetsrörelse bör inte förvåna.

I Epistel no. 51; ”Movitz blåste en Concert”, möter oss ett något mer avancerat musicerande, med flertalet instrument; flöjt, basfiol, klarinetter och sånginsatser. Men även här dansas det polska till spelmannens fiol: ”Hej, sad' Bergen, ge oss vin. Ge oss öl uti byttor. Hej lustigt courage! Systrar hör min violin. Kom dansa polska och sjung ert bagage.” Epistlarna, den första från 1768, ger oss en omedelbar inblick i det musikliv som sedermera skulle kallas folkmusik. Att spelmannen föregick folkmusiken, som begrepp, verkar uppenbart.

Ett sekel senare har folkmusiken flyttat ut på landsbygden. I Hemsöborna (1887), låter oss Strindberg uppleva ett skördekalas ute i skärgården. Dramat kretsar kring drängen Normans försök att med sitt dragspel förföra en av pigorna, i konkurrens med den för dansen kontrakterade fiolspelmanen: ”Så blev det middag och så blev det afton. Spelmannen hade kommit med sin fiol, ... Och när solen gick ner började dansen.” Men Normans trakterande av dragharmonika utfaller dock inte till belåtenhet: ”Carlsson fann emellertid ackompanjemanget obehövligt, när han enkom hade tingat en riktig spelman, och den tungbröstade harmonikan drog verkligen inte jämt med den lättfotade

fiolen, utan störde takten och bringade oordning i dansen.” Att dragspelet inte omedelbart lät sig anpassas till äldre typer av danslåtar, framförda på fiol, är något vi känner igen från våra dagar.

Men dragspelets tid skulle snart vara inne. I Gustaf Frödings ”Det var dans bort i vägen” (Gitarr och dragharmonika, 1891) är dragspelet etablerat:

”Det var dans bort i vägen på lördagsnatten, över nejden gick låten av spelet och skratten, det

var tjo! det var hopp! det var hej! Nils Utterman, token och spelmansfanten, han satt med sitt bälgspel vid landsvägskanten, för dudeli! dudeli! dej!”

Spelmannen har här en given funktion som solist med sitt dragspel, men är samtidigt något av en outsider.

Hos Dan Andersson (Svarta ballader 1917) har fiolspelmanen blivit en romantisk drömmare, fjärran från fader Bergs rumlande tillvaro: ”Jag är spelman, jag skall spela på gravöl och på dans, ...Jag vill inte tröska råg och jag vill inte repa lin, ty den hand som stråken skälver i skall hållas vek och fin.

(Spelmannen). Spelmannen som en vek och drömmande romantiker, ett med naturen, är en tankefigur som följt med oss från Dan Anderssons tidiga 1900-tal: ”Över svarta vreda vatten spelar natten upp till bön, ty en spelman och en drömmare är död” (En spelmans jordafärd).

Från Bellmans närmast socialrealistiska burleskeri och till den naturromantiska bilden av spelmanen från tidigt 1900-tal följer vi spelmanen på sin färd i tid och rum. Under senare år pågår ett samtal kring de olika begreppen spelman och folkmusik, eller folkmusiker. Personligen tänker jag att vi bör vara komfortabla med att kalla oss spelmän, eller kvinnor om vi så föredrar. Spelman, som benämning på en musikutövare inom folklig tradition, är en term som har tjänat oss väl, allt sedan fader Bergs krogspelningar ute i Stockholms nöjesliv.

/Gunnar Nilsson

KALENDARIUM

September

17 Spelträff i Singsjön

22-24 Nordic soundscapes

Oktober

7 Spelträff i Tullingsås

16-21 Samspelshelgen i Sundsvall

28 Oktoberstämman i Uppsala

November

3-4 Folkmusiknatta i Falun

8-12 Hilmarfestivalen i Steinkjer

Allspel på väg till Döda Fallet och spelet om Lapp Nils. Foto Metta Reuterswärd